Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (девети състав)

13 март 2025 година*

„Преюдициално запитване — Защита на потребителите — Директива 93/13/ЕИО — Неравноправни клаузи в потребителските договори — Член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 — Принцип на равностойност — Договори за ипотечен кредит — Клауза, според която потребителят трябва да плати свързаните с договора разноски — Иск за установяване на нищожност — Давностен срок за предявяване на иск за възстановяване на недължимо платени суми — Искове съответно за установяване на нищожността на договорна клауза и за претендиране на реституционните последици от това установяване, за които се прилагат различни давностни срокове“

По дело C-230/24

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от Juzgado de Primera Instancia n 8 de La Coruña (Първоинстанционен съд № 8 на Ла Коруня, Испания) с акт от 12 март 2024 г., постъпил в Съда на 26 март 2024 г., в рамките на производство по дело

MF

срещу

Banco Santander SA,

СЪДЪТ (девети състав),

състоящ се от: N. Jääskinen, председател на състава, M. Condinanzi и R. Frendo (докладчик), съдии,

генерален адвокат: D. Spielmann,

секретар: A. Calot Escobar,

предвид изложеното в писмената фаза на производството,

като има предвид становищата, представени:

– за Banco Santander SA, от G. Fernández-Bravo, C. García Vega и J. Rodríguez Cárcamo, abogados,

* Език на производството: испански.

– за испанското правителство, от A. Pérez-Zurita Gutiérrez, в качеството на представител,

– за Европейската комисия, от I. Galindo Martín и P. Kienapfel, в качеството на представители,

предвид решението, взето след изслушване на генералния адвокат, делото да бъде разгледано без представяне на заключение,

постанови настоящото

Решение

1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори (ОВ L 95, 1993 г., стр. 29; Специално издание на български език, 2007 г., глава 15, том 2, стр. 273).

2 Запитването е отправено в рамките на спор между MF, потребител, и Banco Santander SA по повод на искането за установяване на нищожността на клауза от договор за кредит поради неравноправния ѝ характер.

Правна уредба

Правото на Съюза

3 Член 6, параграф 1 от Директива 93/13 гласи:

„Държавите членки определят изискването, включените неравноправни клаузи в договори между потребители и продавачи или доставчици да не са обвързващи за потребителя, при условията на тяхното национално право […]“.

4 В член 7, параграф 1 от тази директива се предвижда:

„Държавите членки осигуряват, че в интерес на потребителите и конкурентите, съществуват подходящи и ефективни мерки за предотвратяване на употребата на неравноправни клаузи в договори, сключени между потребители и продавачи или доставчици“.

Испанското право

Общ закон за защита на потребителите и ползвателите

5 Real Decreto Legislativo 1/2007, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios y otras leyes complementarias (Кралски законодателен декрет 1/2007 за одобряване на преработения текст на Общия закон за защита на потребителите и ползвателите и други допълващи закони) от 16 ноември 2007 г. (BOE

бр. 287 от 30 ноември 2007 г., стр. 49181), въвежда в сила преработения текст на този закон, който е изменен със Закон 5/2019 (наричан по-нататък „Общият закон за защита на потребителите и ползвателите“).

6 Член 82, озаглавен „Понятие за неравноправни клаузи“, гласи:

„1. Неравноправни са клаузите, които не са индивидуално договорени, и практиките, за които не е изразено изрично съгласие, когато въпреки изискването за добросъвестност създават в ущърб на потребителя значителна неравнопоставеност между правата и задълженията, произтичащи от договора.

[…]

3. Преценката за неравноправност на дадена клауза се извършва, като се отчита характерът на стоките или услугите, за които е сключен договорът, и се вземат предвид всички обстоятелства, довели до сключването му, както и всички останали клаузи в договора, или такива, съдържащи се в друг договор, от който той произтича.

[…]“.

7 Съгласно член 83 от Общия закон за защита на потребителите и ползвателите, озаглавен „Нищожност на неравноправните клаузи и запазване на действието на договора“:

„Неравноправните клаузи са нищожни по право и се считат за несъществуващи. Нищожността на неравноправните клаузи в договора се обявява от съда след изслушване на страните, а договорът продължава да действа за страните по останалите условия, когато може да се изпълнява и без неравноправните клаузи.

[…]“.

Гражданският кодекс

8 Член 6, параграф 3 от Código Civil (Граждански кодекс) гласи:

„Нищожни са действията, които противоречат на императивни или забраняващи норми, освен ако последните не предвиждат други последици при нарушаването им“.

9 Член 1303 от Гражданския кодекс предвижда:

„При обявяване на договора за недействителен всяка от страните е длъжна да върне на другата получените по този договор вещи заедно с плодовете или други доходи от тях и платената цена заедно с лихвите […]“.

10 Към датата на подписване на договора за ипотечен кредит, предмет на спора в главното производство, член 1964 от този кодекс гласи:

„Исковете, основани на ипотечни права, се погасяват с изтичането на двадесетгодишна давност, а облигационните искове, за които не е предвиден специален давностен срок, се погасяват с изтичането на петнадесетгодишна давност“.

11 В хода на изпълнението на договора този член 1964 е изменен с Ley 42/2015 de reforma de la Ley 1/2000 de Enjuiciamiento Civil (Закон 42/2015 за реформа на Закон 1/2000 за приемане на Гражданскопроцесуалния кодекс) от 5 октомври 2015 г. (BOE бр. 239 от 6 октомври 2015 г., стр. 90240). Следи изменението разпоредбата гласи:

„1. Исковете, основани на ипотечни права, се погасяват с изтичането на двадесетгодишна давност.

2. Облигационните искове, за които не е предвиден специален давностен срок, се погасяват с изтичането на петгодишна давност от деня, в който вземането е станало изискуемо. По отношение на продължаващите задължения за действие или бездействие срокът започва да тече при всяко неизпълнение на тези задължения“.

Спорът в главното производство и преюдициалният въпрос

12 На 19 януари 2009 г. MF сключва с Banco Santander договор за ипотечен кредит. Клауза от този договор задължава MF, в качеството на кредитополучател, да поеме всички разходи по сключването на договора, като разходите за подготовка на сделката, разходите и таксите за учредяване на ипотека и вписването ѝ в имотния регистър, разходите за управление и разходите за изменение или прекратяване на договора (наричана по-нататък „клаузата относно разходите“).

13 На 27 февруари 2023 г. MF предявява иск пред запитващата юрисдикция, Juzgado de Primera Instancia n 8 de La Coruña (Първоинстанционен съд № 8 Ла Коруня, Испания), за установяване на нищожността на клаузата относно разходите поради неравноправния ѝ характер. С този иск MF претендира също така да ѝ бъде върната стойността на половината от разходите за нотариални такси, както и пълната стойност на таксите за вписване в имотния регистър, заедно с дължимата върху тези суми законна лихва.

14 Banco Santander твърди, че искът за връщане на тези суми е погасен по давност. Всъщност, макар към момента на подписване на договора за ипотечен кредит член 1964 от Гражданския кодекс да е предвиждал, че такъв иск се погасява по давност с изтичането на срок от петнадесет години, този срок е изменен със Закон № 42/2015 и е намален на пет години.

15 Запитващата юрисдикция има съмнения относно възможността с оглед на принципа на равностойност да се третират по различен начин иск за установяване на нищожността на клауза, за която се твърди че е неравноправна, от една страна, и иск, основан на реституционните последици от установяването на нищожността, като този, с който е сезирана, от друга страна.

16 Всъщност запитващата юрисдикция посочва, че в испанския правен ред не съществува правна норма, нито съдебна практика, която да позволява давностният срок за предявяване на иска за установяване на нищожността на договорна клауза да е различен от давностния срок за предявяване на иска, основан на последиците от установяване на нищожността.

17 При тези обстоятелства Juzgado de Primera Instancia n 8 de La Coruña (Първоинстанционен съд № 8 Ла Коруня) решава да спре производството и да постави на Съда следния преюдициален въпрос:

„Допускат ли Директива [93/93] и принципът на равностойност разграничаване на нищожността поради неравноправност и реституционните последици от тази нищожност, като за исковете за установяване на нищожност няма давност и едновременно с това се прилага давностен срок за реституционните искове, при условие че испанското национално право и съдебна практика не съдържат правило в този смисъл, приложимо към други видове правоотношения?“.

По допустимостта на преюдициалното запитване

18 Banco Santander оспорва допустимостта на преюдициалното запитване, тъй като в него не се посочва точно националната правна норма, за която се твърди, че се прилага по-благоприятно към исковете, основани на нарушение на вътрешното право, отколкото към исковете, основани на нарушение на правото на Съюза. Следователно Съдът не разполагал с необходимите елементи от испанското право, за да провери дали е спазен принципът на равностойност.

19 Съгласно постоянната практика на Съда само националният съд, който е сезиран със спора и трябва да поеме отговорността за последващото му съдебно решаване, може да прецени — предвид особеностите на делото — както необходимостта от преюдициално решение, за да може да се произнесе, така и релевантността на въпросите, които поставя на Съда, които се ползват с презумпция за релевантност. Следователно, щом като поставеният въпрос се отнася до тълкуването или валидността на норма от правото на Съюза, Съдът по принцип е длъжен да се произнесе, освен ако е очевидно, че искането тълкуване няма никаква връзка с действителността или с предмета на спора в главното производство, ако проблемът е от хипотетично естество или още ако Съдът не разполага с необходимите данни от фактическа и правна страна, за да бъде полезен с отговора на посочения въпрос (решение от 12 декември 2024 г., Kutxabank, C-300/23, EU:C:2024:1026, т. 59 и цитираната съдебна практика).

20 Следва да се припомни също, че принципът на равностойност предполага, че правилата за прилагане на правото на Съюза, които са уредени във вътрешното право на държавите членки по силата на принципа на процесуалната автономия на последните, не трябва да бъдат по-неблагоприятни от правилата, които уреждат подобни вътрешни положения (вж. в този смисъл решение от 17 май 2022 г., Unicaja Banco, C-869/19, EU:C:2022:397, т. 22 и цитираната съдебна практика).

21 В преюдициалното си запитване обаче запитващата юрисдикция посочва, че в испанското право съществуват редица искове, основани на последиците от установяване на нищожността, чийто давностен режим не е различен от давностния режим на иска, довел до това установяване.

22 Според запитващата юрисдикция от това следва, че в испанския правен ред условията за предявяване на искове, основани на реституционните последици от установяването на нищожността на неравноправна договорна клауза, са по-неблагоприятни от условията, на които са подчинени други сходни искове, основани на последиците от установяване на нищожността.

23 Също така не е очевидно, че исканото тълкуване на правото на Съюза, и по-специално на принципа на равностойност, е без значение за решението, което трябва да постанови запитващата юрисдикция, или че исканото тълкуване на посочените в поставения въпрос разпоредби от правото на Съюза няма връзка с предмета на спора в главното производство.

24 Испанското правителство също изразява съмнения относно допустимостта на преюдициалното запитване, тъй като оспорва схващането, на което запитващата юрисдикция основава запитването, а именно че в националния правен ред съществува правна уредба или съдебна практика, която предвижда общо, че към иска, с който се претендират реституционните последици от установяване на нищожността, се прилага същият давностен срок като този, който се прилага към иска за установяване на нищожността. Европейската комисия също се съмнява, че националната норма, на която се позовава запитващата юрисдикция, съществува в испанското право.

25 В рамките обаче на системата за съдебно сътрудничество, установена от член 267 ДФЕС, не е задължение на Съда да проверява или поставя под въпрос даденото от националния съд тълкуване на националното право, тъй като последният единствен е компетентен да тълкува това право. Също така, когато Съдът е сезиран с преюдициално запитване от национална юрисдикция, той трябва да се придържа към изложеното от тази юрисдикция тълкуване на националното право (вж. по аналогия решение от 12 декември 2024 г., Volvo Group Belgium, C-436/23, EU:C:2024:1023, т. 18 и цитираната съдебна практика).

26 Следователно преюдициалното запитване е допустимо.

По преюдициалния въпрос

27 С въпроса си запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13, както и принципът на равностойност трябва да се тълкуват в смисъл, че не допускат национална правна уредба или съдебна практика, която, макар да предвижда, че искът за установяване на нищожността на неравноправна клауза, съдържаща се в договор, сключен между продавач или доставчик и потребител, не се погасява по давност, предвижда давностен срок за иска, с който се претендират реституционните последици от това установяване, докато в националния правен ред за други искове, основани на последиците от установяване на нищожността, не се прилага давностен срок, различен от този на иска, довел до това установяване.

28 Запитващата юрисдикция уточнява, че в испанското право по принцип не съществува хипотеза, в която нищожността и нейните последици се уреждат от два различни режима на погасителна давност.

29 В този контекст следва да се посочи, че съгласно практиката на Съда, член 6, параграф 1 от Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че за обявената за неравноправна договорна клауза трябва принципно да се счита, че никога не е съществувала, така че тя няма как да

има последици за потребителя. Ето защо установяването по съдебен ред на неравноправността на такава клауза поначало трябва да води до връщането на потребителя в правното и фактическо положение, в което той би се намирал при липсата на тази клауза. Оттук следва, че задължението на националния съд да изключи действието на неравноправната договорна клауза, която налага плащането на суми, оказали се недължими, по принцип поражда съответния реституционен ефект по отношение на тези суми (решение от 9 юли 2020 г., Raiffeisen Bank и BRD Groupe Société Générale, C-698/18 и C-699/18, EU:C:2020:537, т. 54 и цитираната съдебна практика).

30 При все това, от една страна, Съдът вече е признал, че защитата на потребителя не е абсолютна и че определянето на разумни преклузивни срокове за оспорване в интерес на правната сигурност е съвместимо с правото на Съюза (решение от 22 април 2021 г., Profi Credit Slovakia, C-485/19, EU:C:2021:313, т. 57).

31 От друга страна, член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13 допускат национална правна уредба, която, при все че предвижда, че искът за установяване на недействителността на неравноправна клауза в договор, сключен между продавач или доставчик и потребител, не се погасява по давност, предвижда давностен срок за иска, с който се претендират реституционните последици на това установяване, при положение че този срок не е по-неблагоприятен от приложимия към подобни вътрешни съдебни производства (принцип на равностойност) и не прави практически невъзможно или прекомерно трудно упражняването на правата, предоставени от правния ред на Съюза, и по-специално от Директива 93/13 (принцип на ефективност) (вж. в този смисъл решения от 9 юли 2020 г., Raiffeisen Bank и BRD Groupe Société Générale, C-698/18 и C-699/18, EU:C:2020:537, т. 58, и от 8 септември 2022 г., D.B.P. и др. (Ипотечен кредит, изразен в чуждестранна валута), C-80/21—C-82/21, EU:C:2022:646, т. 90).

32 Що се отнася по-специално до принципа на равностойност, споменат в преюдициалния въпрос, трябва да се припомни, че за неговото спазване се изисква разглежданото национално правило да се прилага еднакво към исковете за защита при нарушаване на правото на Съюза и към исковете за защита при неспазване на вътрешното право със сходен предмет и основание (вж. в този смисъл решение от 9 юли 2020 г., Raiffeisen Bank и BRD Groupe Société Générale, C-698/18 и C-699/18, EU:C:2020:537, т. 76 и цитираната съдебна практика).

33 Така Директива 93/13 и принципът на равностойност допускат за иска, с който се претендират реституционните последици от установяването на нищожността на неравноправна договорна клауза, да се прилага давностен срок, а искът за установяване на нищожността на такава клауза да не се погасява по давност, стига давностният срок да не е по-неблагоприятен от този, който се прилага за исковете, основани на нарушение на вътрешното право, със сходен предмет и основание.

34 В настоящия случай запитващата юрисдикция следва да провери дали е налице сходство — от гледна точка на предмета, основанието и главните им характеристики — между исковете в главното производство и другите видове искове, основани на националното право, които тя посочва в преюдициалното си запитване (вж. по аналогия решение от 9 юли 2020 г., Raiffeisen Bank и BRD Groupe Société Générale, C-698/18 и C-699/18, EU:C:2020:537, т. 77).

35 За целите на тази проверка посочената юрисдикция трябва да установи дали испанският правен ред предвижда в области, различни от обхванатите от Директива 93/13, искове, основани на последиците от установяване на нищожността, които са сходни — от гледна точка на предмета, основанието и главните им характеристики — с иска, предявения пред нея от MF, но за които съгласно националното право или съдебна практика не се прилага давностен срок като този, който се прилага за последния иск. При утвърдителен отговор националната правна уредба, която предвижда прилагането на такъв давностен срок за иска в главното производство, нарушава принципа на равностойност.

36 При тези обстоятелства запитващата юрисдикция следва да провери дали е спазен принципът на равностойност, като вземе предвид посочените в точки 32—35 от настоящото съдебно решение елементи (вж. по аналогия решение от 26 септември 2018 г., Staatssecretaris van Veiligheid en justitie (Суспензивно действие на въззивната жалба), C-180/17, EU:C:2018:775, т. 42 и цитираната съдебна практика).

37 С оглед на гореизложените съображения на поставения въпрос следва да се отговори, че член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13, както и принципът на равностойност трябва да се тълкуват в смисъл, че допускат национална правна уредба или съдебна практика, която, макар да предвижда, че искът за установяване на нищожността на неравноправна клауза, съдържаща се в договор, сключен между продавач или доставчик и потребител, не се погасява по давност, предвижда давностен срок за иска, с който се претендират реституционните последици от това установяване, стига националният правен ред да предвижда в области, различни от уредените от Директива 93/13, искове, основани на последиците от установяване на нищожността, които са сходни — от гледна точка на техния предмет, тяхното основание и главните им характеристики — с иска, с който се претендират такива реституционни последици, и за които се прилага давностен срок като приложимия за последния иск.

По съдебните разноски

38 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (девети състав) реши:

Член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори, и принципът на правна сигурност

трябва да се тълкуват в смисъл, че

допускат национална правна уредба или съдебна практика, която, макар да предвижда, че искът за установяване на нищожността на неравноправна клауза, съдържаща се в договор, сключен между продавач или доставчик и потребител, не се погасява по давност, предвижда давностен срок за иска, с който се претендират реституционните последици от това установяване, стига националният правен ред да предвижда в

области, различни от уредените от Директива 93/13, искове, основани на последиците от установяване на нищожността, които са сходни — от гледна точка на техния предмет, тяхното основание и главните им характеристики — с иска, с който се претендират такива реституционни последици, и за които се прилага давностен срок като приложимия за последния иск.

Подписи